

INNOVATSION TA'LIM TEXNOLOGIYALARDAN SAMARALI FOYDALANISH - BUGUNGI KUN TALABI

Patidinova Dildoraxon Salimjon qizi –
ADU magistr

Bugungi fan-texnika taraqqiyoti jamiyatdagi o'zgarishlarning jadallashiga, jamiyat hayotiga yangiliklarning kirib kelishiga sabab bo'lmoqda. Ayniqsa ta'lim sohasining jamiyat hayotiga ta'siri, uning o'zgarishi va rivojlanishida asosiy ahamiyati sezilmoqda. Tezkor o'zgarishlar va texnologiyalarning kirib kelishi, texnik va texnologik taraqqiyotni kuzatish, ularni uzluksiz ta'limda joriy etishni talab etadi.

Ta'lim jarayoni jamiyat taraqqiyotining ijtimoiy omili sifatida faoliyat yuritib, jamiyat va uning barcha sohalarini o'zgartirishi va rivojlantirishi lozim. Zamonaviy bilim va malakalarni jamiyat va mehnat faoliyatida joriy etilishi taraqqiyotni harakatlantiradi. Shu ma'noda ta'lim sohasidagi yangiliklar va o'zgarishlar ijtimoiy taraqqiyotning omili hisoblanadi. "Shuning uchun ham mustaqillikning dastlabki yillaridanoq butun mamlakat miqyosida ta'lim-tarbiya, ilm-fan, kasb-hunar o'rgatish sohalarini isloh qilishga nihoyatda katta zaruriyat sezila boshladi. Busiz jamiyatimizning biron-bir sohasini o'zgartirishga kirishib bo'lmas edi".

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, yuksak darajadagi bilimli va malakali kadrlari bo'lmagan jamiyatda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish bo'lmaydi. Demak, jamiyat va ta'lim sohasidagi o'zgarishlar o'zaro uzviy bog'liq bo'lib, birining rivojlanishini ikkinchisi ta'minlab beradi. Shuning uchun ta'limga jamiyat taraqqiyotining samaradorligini ta'minlab beruvchi omillardan biri sifatida qarash mumkin. O'qituvchi zimmasiga yuklatilgan vazifalarni nechog'lik vijdon, aql va kasb mahorati bilan bajarishi jamiyat kelajagini ta'minlovchi muhim omildir. "...Zamonaviy bilim berish uchun, avvalo, murabbiyning o'zi ana shunday bilimga ega bo'lishi kerak".

Hozirgi kunda o'qituvchi zamon talablariga javob berishi, texnika va texnologiyalarning tezkor o'zgarishlarini his qila bilishi va o'z faoliyatini shu o'zgarishlar asosida tashkil eta bilmog'i lozim. Shuning uchun ham o'qituvchi faoliyatida innovatsion ta'lim texnologiyalardan samarali foydalanish bugungi kun talabidir. So'nggi yillarda pedagogika nazariyasiga boshqa sohalaridan bir qator yangi tushunchalar kirib keldi. Bu esa pedagogikaning boshqa fanlar bilan aloqada ekanligidan dalolat beradi. Tushunchalarning aksariyati texnika va iqtisod sohalaridan kirib kelgan bo'lib, aynan shu sohalar insoniyat fikrining rivojlanishiga asos bo'lmoqda. Bugungi kunda ta'limning iqtisodiyligi va takomillashganligi, o'qituvchi va o'rgatuvchi texnika va texnologiyalar, ta'lim iqtisodi, o'qitishni kompyuterlashtirish haqida turli-tuman fikrlar bildirilmoqda.

"Innovatsiya – yangilik" so'zining qachon paydo bo'lganligi aniq bo'lmasada, bu tushuncha umumiy fanlarga, tabiiy fanlardan kirib kelganligi haqida fikrlar mavjud.

Bunday yangiliklarning aksariyati qishloq xo'jaligi, ishlab chiqarish va tibbiyot sohalarida joriy etilardi. Pedagogik termin sifatida esa innovatsiya tushunchasi, yangi tushunchalardan biri bo'lib, unga turli ta'riflar va fikrlar bildirilmoqda. Innovatsiya jamiyat paydo bo'lishidan boshlab o'zgarib kelmoqda. Ba'zi pedagoglar innovatsiya so'zini tor ma'noda ta'limni takomillashtirish, zamonaviylashtirish desa, boshqalari unga kengroq tushuncha bermoqda. Ta'lim sohasidagi ayrim yangi tushunchalarni, islohot, o'qitishni zamonaviylashtirish, takomillashtirish, optimallashtirish kabilar bilan almashtirmoqdalar.

Fransuz olimi E.Bransuik pedagogik yangilikning uch turini ko'rsatadi: 1) yangilik sifatida butunlay yangi, ilgari mavjud bo'lmagan g'oya va harakatlar yuzaga keladi; 2) ko'pchilik yangiliklar ma'lum bir vaqtda, ma'lum bir muhitda g'oya va harakatlarni moslashtirishni, kengaytirishni yoki o'zgartirishni talab etadi; 3) pedagogik yangiliklar vaziyatga qarab sodir

bo'ladi. Bu yangiliklar o'zgaruvchan talablar orqali qayta qo'yilgan maqsad asosida ilgari mavjud harakatlarni jonlantiradi va g'oyalarning samaradorligini ta'minlaydi.

Amerikalik Bil va Bolenlar pedagogik yangiliklarni faqatgina "materialdagi o'zgarishlarni o'z ichiga olgan yangilik emas, balki qarashlar va qo'llanishdagi kompleks yangilik" sifatida ta'riflaydilar. Bunda o'zgarishlar va kompleks o'zgarishlarga ta'rif berilgan. Nayxof yangiliklarni jarayon sifatida ta'riflab: "Bu jarayon qandaydir g'oyadan boshlanadi va uning o'zgarishiga ta'sir qiladi, iste'molchilarning qabul qilishi yoki inkor qilishi bilan yakunlanadi", deb e'tirof etadi. Marklund yangilik va o'zgarishlar orasidagi farq haqida quyidagicha tushuncha beradi: "Yangilik tushunchasi maktabda va ta'lim jarayonida o'zgarish so'zi bilan o'xshash holda qo'llaniladi. Agar bu o'zgarish maktab tizimini qamrab olsa, uni islohot deb qabul qilinadi. Ammo har qanday o'zgarishni ham yangilik deb qabul qilib bo'lmaydi. Yangilik oldindan qo'yilgan maqsadga erishishni ta'minlashi lozim. Yangilik har doim bir yoki bir necha sifatli mezonlarni hosil qiladi". Ensiklopediya va lug'atlarda ham innovatsiya (yangilik) tushunchasiga turlicha ta'riflar berilgan. Masalan, Vuyakliya lug'atida innovatsiya tushunchasi "Innovatsiya (lotincha innovatis) – bu yangilik, o'zgarish. Innovatsiya nimadir yangilik kiritish demakdir" deb ko'rsatilgan. Umumiy ensiklopediyada yangilik tushunchasi "yangi, yangilanish, yangilik – texnik va texnologik kashfiyotlar va yutuqlarning amaliyotga joriy etilishi" sifatida ta'riflanadi. Maxsus va pedagogik adabiyotlarda innovatsiya ushbu muammo bilan shug'ullanuvchi mualliflar tomonidan turlicha ta'riflanadi.

O'zbekistonlik olim, pedagogika fanlari doktori, professor N.N. Azizxo'jaeva innovatsiya so'ziga ta'rif berib quyidagilarni e'tirof etadi: "Innovatsiya" (inglizcha innovation) – yangilik kiritish, yangilikdir. Yangilik kiritish ham ichki mantiq, ham vaqtga nisbatan qonuniy rivojlangan va uning atrof-muhitga o'zaro ta'sirini ifodalaydigan dinamik tizimdir. Ilmiy yo'nalishlarda yangilik – bu bevosita: yangi metod, metodika, texnologiya va boshqalar".

O'zbekiston milliy ensiklopediyasida innovatsiya so'zi quyidagicha izohlanadi: "innovatsiya – inglizcha innovationas – kiritilgan yangilik, ixtiro bo'lib, ilmiy-texnika yutuqlari va ilg'or tajribalarga asoslangan texnika, texnologiya, boshqarish va mahoratni tashkil etish kabi sohalaridagi yangiliklar, faoliyat doiralarida qo'llanilishi" deb ko'rsatilgan.

"Innovatsion texnologiyalar pedagogik jarayon hamda o'qituvchi va talaba faoliyatiga yangilik va o'zgarishlar kiritish bo'lib, uni amalga oshirishda asosan interaktiv metodlardan to'liq foydalaniladi".

Yangilik va o'zgarishlar haqida ba'zilar yangilikni, boshqalar son jihatdan o'zgarishni, uchinchi toifa insonlar sifatning o'zgarishi, deb ta'riflaydilar. Ijtimoiy-iqtisodiy islohotlar davrida jamiyat hayotiga yangiliklarning kirib kelishi, inson mehnatining ham takomillashishi, qulaylikka ega bo'lishini ta'minlab beradi. Shuningdek, yangilikka bo'lgan ehtiyoj ta'lim sohasida ham bir qator o'zgarishlar bo'lishini taqozo etmoqda. O'quvchi maktabga bilim olish uchun keladi, o'qituvchi esa o'quvchiga bilim berishning eng qulay, samarali yo'llarini izlab, ta'lim jarayonini tashkil etadi. O'quvchilarning muvaffaqiyatli ishlashlari, o'quvchilarga ta'lim berishlari uchun ta'lim jarayoniga yangiliklarni tadbiiq etishni bilishlari shart. Innovatsiyani ta'limtarbiya ishida to'liq va aniq qo'llash uchun uning mazmun, mohiyatini tushunib yetish lozim. Innovatsiya orqali o'qitish jarayoni o'qituvchi va o'quvchining o'zaro munosabatlarini optimallashtiradi. Bunda har ikkala shaxs ham faol ishtirokchiga aylanishi ko'zda tutiladi. Ta'lim jarayonining samaradorligi esa ushbu o'zaro munosabatlarning qanday bo'lishiga bog'liq. Shunday qilib, hozirgi kunda qo'yilayotgan muhim talab ta'lim mazmuniga innovatsion texnologiyalarni keng qamrovda joriy etishdir. Mazkur talab dars jarayonida muammoli vaziyatlar yaratib, o'quvchilar faolligini oshirish, mustaqil va ijodiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish, o'z nuqtai nazarini asoslay olish,

ularni nutqiy faoiyatiga tayyorlash, ta'lim samaradorligini oshirish kabi bir qator vazifalarni amalga oshirishga xizmat qiladi.

Zero, yuksak bilimli va intellektual rivojlangan avlodni tarbiyalashdek yuksak mas'uliyat zimmasiga yuklatilgan o'qituvchilar innovatsion ta'lim texnologiyalardan foydalanishlari bilan puxta qurollantirilgandagina, yuksak salohiyatli avlodni tarbiyalash borasida o'z oldilariga qo'ygan eng muqaddas maqsadga erisha oladilar.